
РОЗДІЛ VII. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.43>

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Біленко В.А.,

кандидат юридичних наук

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

<https://orcid.org/0009-0008-7855-6582>

Біленко В.А. Шляхи удосконалення антикорупційного законодавства в Україні в умовах війни.

У статті висвітлено проблеми правового регулювання у сфері протидії корупції в умовах військової агресії та запропоновано шляхи удосконалення відповідного антикорупційного законодавства. У статті звертається увага на те, що в сучасних умовах військової агресії однією із важливих умов не тільки перемоги але й збереження державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності є забезпечення політичної, економічної та соціальної стабільності в нашій державі. Стверджується, що одним із факторів, що суттєво може впливати на досягнення цих завдань залишається корупція. У зв'язку з чим протидія корупції має бути складовою державної політики в усіх сферах суспільно-політичного життя та у системі оборони. Звертається увага на те, що завдання мінімізації корупції має стати основним напрямком держави та здійснення державного управління. Зазначається, що в умовах воєнного стану політичне, економічне та соціальне життя в нашій державі змінилося. Хоча й було створено антикорупційне законодавство, але військова агресія та сучасні реалії потребують внесення у нього коректив і вдосконалення державної антикорупційної політики в цілому. Робиться висновок, що задля вдосконалення антикорупційного законодавства та перспектив його розвитку необхідно внести зміни та корективи до нього: удосконалити порядок реєстрації повідомлень про корупцію та фактів їх перевірки; реєстрації повідомлень про факти одержання (пропозиції одержання) подарунків; удосконалення відповідальності за незаконні дії щодо гуманітарної допомоги. У статті обґрунтовується, що в умовах воєнного стану потребують перегляду окремі положення антикорупційного законодавства, зокрема

це стосується обмежень, пов'язаних з суміщенням з іншими видами діяльності певної категорії осіб, яка пов'язана з мобілізацією; роз'яснень певних оціночних понять, які містяться у Законі України «Про запобігання корупції».

Ключові слова: корупція, законодавство, нормативно-правове регулювання, удосконалення, антикорупційне законодавство, запобігання корупції.

Bilenko V.A. Ways of improving anti-corruption legislation in Ukraine during the conditions of war.

The article highlights the problems of legal regulation in the field of anti-corruption in the conditions of military aggression and suggests ways to improve the relevant anti-corruption legislation. The article draws attention to the fact that in modern conditions of military aggression, one of the important conditions not only for victory, but also for the preservation of state sovereignty and the restoration of territorial integrity is the provision of political, economic and social stability in our country. It is claimed that one of the factors that can significantly influence the achievement of these tasks remains corruption. In connection with this, combating corruption should be a component of state policy in all spheres of social and political life and in the defense system. Attention is drawn to the fact that the task of minimizing corruption should become the main direction of the state and the implementation of public administration. In the conditions of martial law, political, economic and social life in our country changed. Although anti-corruption legislation was created, military aggression and modern realities require corrections and improvement of the state anti-corruption policy as a whole. It is concluded that in order to improve the anti-corruption legislation and the prospects for

its development, it is necessary to make changes and corrections to it: to improve the procedure for registering corruption reports and the facts of their verification; registration of notifications about the facts of receiving (offers to receive) gifts; improvement of responsibility for illegal actions regarding humanitarian aid

The article substantiates that certain provisions of the anti-corruption legislation need to be revised in the conditions of martial law, in particular: firstly, it concerns restrictions related to the combination with other types of activities of a certain category of persons, which is related to mobilization; clarifications of certain evaluation concepts contained in the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption».

Key words: corruption, legislation, legal regulation, improvement, anti-corruption legislation, prevention of corruption.

Постановка проблеми. В сучасних умовах військової агресії однією із важливих умов не тільки перемоги але й збереження державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності є забезпечення політичної, економічної та соціальної стабільності в нашій державі. Одним із факторів, що суттєво може впливати на досягнення цих завдань залишається корупція. У зв'язку з чим протидія корупції має бути складовою державної політики в усіх сферах суспільно-політичного життя та у системі оборони. Завдання мінімізації корупції має стати основним напрямком держави та здійснення державного управління.

Однак, розв'язання проблем корупції не може відбутися без якісного антикорупційного законодавства та дієвих механізмів втілення у життя його положень. Тому, з'ясування сучасного стану проблем законодавчого регулювання протидії корупції, виявлення позитивних та негативних його сторін є актуальним питанням, яке потребує свого рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Проблеми правового регулювання протидії корупції в Україні вивчали представники різних галузей юридичної науки, зокрема варто звернути увагу на роботи таких вчених як О. Бусол, Н. Задираки М. Мельник, Д. Йосифович, Л. Наливайко, Є. Невмержицький, К. Ростовська, С. Рогульський, С. Серьогін, Ф. Шульженко та ін. Отримані цими та іншими вченими наукові здобутки мають важливе теоретичне і практичне значення у сфері протидії корупції. Водночас в сучасних умовах військової агресії та тих негативних факторів, з якими зіткнулася наша держава, постає необхідність пошуку нових шляхів удосконалення антикорупційного законодавства.

Мета статті. У зв'язку з чим метою статті є здійснення аналізу сучасного антикорупційного законодавства, виявлення проблемних аспектів

його реалізації та вироблення шляхів удосконалення відповідних антикорупційних норм.

Викладення основного матеріалу. Базовим нормативно-правовим актом з питань боротьби та протидії корупції є Закон України «Про запобігання корупції», який було прийнято 14.10.2014 року. Прийняття цього законодавчого акту у 2014 році стало позитивним дієвим кроком на шляху створення в нашій державі ефективних механізмів протидії корупції. Позитивними положеннями цього законодавчого акту слід вважати заходи із запобігання корупційним правопорушенням, запобігання та врегулювання конфлікту інтересу, здійснення фінансового контролю, захисту викривачів, запобігання корупційним правопорушенням у діяльності юридичних осіб, впровадження правил етичної поведінки тощо. Позитивним кроком стало також впровадження нового порядку прийняття заяв та повідомлень про корупційні правопорушення, їх реєстрації, обліку та розгляду. Позитивним і довгоочікуваним заходом стало створення нових інституцій у сфері протидії корупції, таких як НАЗК, НАБУ, САБ, системи антикорупційних судів.

Важливим пріоритетом у сфері протидії корупції в нашій державі стало прийняття 20 червня 2022 року Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки. Метою цієї концепції визначено досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Важливим є те, що корупція розглядається як ключова перешкода стабільному економічному зростанню і розбудові ефективних та інклюзивних демократичних інститутів в Україні [1].

Не дивлячись на те, що з часу прийняття Закону України «Про запобігання корупції» пройшло вже понад вісім років, на сьогодні залишається значна кількість не врегульованих питань, які стосуються порядку реєстрації повідомлень про корупції, їх розгляду, проведення службової перевірки під час їх розгляду та низка інших положень, які ускладнюють реалізації заходів з протидії корупції. на сьогодні діють положення Закону України «Про запобігання корупції» [2], роз'яснення НАЗК від 14 липня 2020 року № 7 «Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»» [3], які фактично його дублюють, та Правила забезпечення конфіденційності викривача під час обробки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі [4], які лише поверхнево визначають порядок реєстрації повідомлень про корупцію. [5]. Тому, сьогодні детального і чіткого правового регулю-

вання потребує порядок отримання, реєстрації, розгляду й обліку повідомлень про корупції, розроблення детальних інструкцій дій уповноважених посадових осіб у цій сфері.

Наступний момент на який слід звернути увагу пов'язаний з правовим регулюванням обмежень щодо одержання подарунків. Проблема пов'язана з неефективною реалізацією вказаних правових приписів. Так, статтю 24 Закону України від 14 жовтня 2014 року «Про запобігання корупції» при визначенні порядку дій державних службовців у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, серед інших, передбачено таку вимогу як «письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції»; окрім того «якщо особа, на яку поширюються обмеження щодо використання службового становища та щодо одержання подарунків, виявила у своєму службовому приміщенні чи отримала майно, що може бути неправомірною вигодою, або подарунок, вона зобов'язана невідкладно, але не пізніше одного робочого дня, письмово повідомити про цей факт свого безпосереднього керівника або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації». Проте законодавством не встановлено механізму застосування таких норм. У зв'язку з чим підтримуємо пропозиції науковців про необхідність прийняти окремий нормативно-правовий акт, який має чітко врегулювати процедуру реалізації приписів ст. 24 Закону України «Про запобігання корупції» в аспекті реєстрації відповідних повідомлень про факти одержання (пропозиції одержання) подарунків державними службовцями [6, с. 161; 7].

Наступне питання, яке потребує вирішення, пов'язане з необхідністю відновлення процедури подання електронних декларацій, осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та поновлення фінансового контролю за їх діяльністю. Так, Законами України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» та «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану» було внесено зміни у процедуру подання електронних декларацій з врахуванням в Україні військового стану. Поряд з цим, потреба в ефективних заходах протидії корупції та виконання вимог Європейської комісії щодо набуття Україною статусу члена Європейського Союзу потребують відновлення процедур подання електронних декларацій державними службовцями та службовцями органів місцевого самоврядування.

Законом України від 01 червня 2021 року № 1502-IX «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів» [8] були внесені відповідні зміни у антикорупційне законодавство з метою запровадження Єдиного порталу повідомлень про корупцію. Разом з тим поверхневий аналіз нових положень Закону України «Про запобігання корупції» в частині розгляду повідомлень про корупцію вже створює низку нерегульованих ситуацій, які без відповідного роз'яснення НАЗК загострять правову проблематику [5; 9; 10].

В умовах воєнного стану потребують перегляду окремі положення антикорупційного законодавства, зокрема: по перше, це стосується обмежень, пов'язаних з суміщенням з іншими видами діяльності певної категорії осіб, яка пов'язана з мобілізацією; роз'яснень певних оціночних понять, які містяться у Законі України «Про запобігання корупції», а саме «гостинність», «подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність», «суддівська практика зі спорту та інструкторська практика зі спорту» [11; 12]. По друге, удосконалення правового регулювання потребує відповідальність за незаконні дії щодо гуманітарної допомоги [13]. В цілому в державі слід створити прозору систему стосовно отримання гуманітарної допомоги та коштів, їх використання [14]. Вказана система також має містити відкриту платформу, яка дозволить здійснювати контроль за використанням гуманітарної допомоги та витрачених коштів. У зв'язку з цим питання цифровізації, створення антикорупційних електронних платформ та систем має бути подальшим напрямком удосконалення державної антикорупційної політики та законодавства у цій сфері.

Тому, цілком слушними уявляються заходи Проекту Плану відновлення України щодо: запровадження єдиної системи збору, обробки та оприлюднення статистичної інформації про виявлення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, здійснення щодо них проваджень, розшук та повернення активів, одержаних від корупційних та інших злочинів; створення єдиної онлайн-системи для збору, обробки та оприлюднення статистичної інформації про виявлення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, здійснення щодо них проваджень, розшук та повернення активів, одержаних від корупційних та інших злочинів [15].

Як зазначають фахівці, пріоритетом сьогодення є розробка проєктів, необхідних реформ для удосконалення та пристосування системи органів державної влади до корупційних викликів, пов'язаних із поствоєнною розбудовою. Отже, для реалізації вище поставлених завдань у поствоєнний період органам державної влади та інституціям,

що реалізують антикорупційну політику, насамперед необхідно забезпечити виконання певних заходів (деякі з них необхідно закріпити в правових нормах), а саме: завершення впровадження застосування новітніх технологій електронного урядування, спираючись на досвід розвинутих зарубіжних країн та за рахунок фінансування з фондів ЄС; мінімізацію розподільчих та дозвільних функцій; зменшення розміру державного апарату та встановлення обмежень із заробітної плати; підвищення професіоналізму посадових осіб; впровадження перевірки державних службовців на поліграфі; розробку дієвих механізмів контролю з боку громадських організацій, які користуються високою довірою громадян; публікацію на прозорій основі звітів про розподіл фінансової допомоги щодо відбудови України за галузями та регіонами, територіальними громадами [16; 17].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що в умовах воєнного стану політичне, економічне та соціальне життя в нашій державі змінилося. Хоча й було створено антикорупційне законодавство, але військова агресія та сучасні реалії потребують внесення у нього коректив і вдосконалення державної антикорупційної політики в цілому. Задля вдосконалення антикорупційного законодавства та перспектив його розвитку необхідно внести зміни та корективи до нього: слід удосконалити порядок реєстрації повідомлень про корупцію та фактів їх перевірки; реєстрації повідомлень про факти одержання (пропозиції одержання) подарунків; удосконалення відповідальності за незаконні дії щодо гуманітарної допомоги тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>.
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. С. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
3. Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»: роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 14 липня 2020 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr007884-20#Text>.
4. Правила забезпечення конфіденційності викривача під час обробки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» в установі: Додаток до роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 24 лютого 2021 р. № 4 «Щодо забезпечення права викривача на конфіденційність та анонімність». URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Rozyasnennya-4-vid-24.02.21.pdf>.
5. Стрільців О.М. Недоліки антикорупційного законодавства в частині розгляду повідомлень про корупцію. *Юридичний електронний журнал*. № 9. 2022. URL: http://lsej.org.ua/9_2022/90.pdf.
6. Шимон О.М. Обмеження та заборони як засоби запобігання адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, у діяльності державних службовців. Дис. канд. ... юрид. наук. Запоріжжя, 2020. С. 201.
7. Наливайко Л., Савченко О. Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади. Київ: «Хай Тек Прес», 2017. 276 с.
8. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо упорядкування окремих питань захисту викривачів: Закон України від 01 червня 2021 р. № 1502-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 32. Ст. 259. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1502-20#Text>.
9. Щодо особливостей перевірки повідомлень про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»: роз'яснення Національного агентства з питань запобігання корупції від 14 липня 2020 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr007884-20#Text>.
10. Beschastnyi V., Shkliar S., Fomenko A., Obushenko N., Nalyvaiko L. Place of Court Precedent in the System of Law of the European Union and in the System of Law of Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Volume 22. Issue 6.
11. Теоретико-правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства: монографія / Л.П. Наливайко, В.М. Олійник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 192 с.
12. Наливайко І.О. Сучасні механізми запобігання та протидії корупції в Україні. *The 5th International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects"*(December 8-10, 2021) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2021. С. 1036.
13. Наливайко О.І. Теоретико-правові проблеми захисту прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2002.

14. Наливайко І.О. Стандарти Ради Європи та правові позиції ЄСПЛ у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: теоретико-правова характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/8>.
15. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Антикорупційна політика». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/anti-corruption-policy.pdf>.
16. Боголепова А., Ковтун О. Актуальні проблеми подолання корупції в умовах війни у поствоєнний період. *Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис*. Чис. 27. 2022 URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/395/334>.
17. Наливайко Л.Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: автореф. дис. ... д.ю.н. 12.00.01. Харків, 2010. 40 с.